

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Каргіної Наталії Вікторівни
«Ресурси та чинники психологічного благополуччя особистості»
на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
із спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Дисертаційне дослідження Каргіної Наталії Вікторівни «Ресурси та чинники психологічного благополуччя особистості» присвячене важливій темі, де відзначається гострота проблеми впливу значної кількості негативних соціально-економічних факторів, які, в свою чергу, актуалізують питання вивчення феномену психологічного благополуччя особистості, який з огляду на його багатогранність інтерпретації у багатьох наукових дисциплінах, містить цілісно-збалансовані характеристики існування людини в соціальному середовищі, як-от її психофізичне, соціально-психологічне та морально-духовне благополуччя.

В психології добре відомим є положення щодо зв'язку благополуччя людини із виміром визначення її якості життя, що відображає ступінь задоволення її потреб. Тому контекст запропонованої теми дисертації торкається визначення ступеню комфортності людини як у своєму внутрішньому світі, так і в рамках суспільства загалом, а це, як ніколи є вкрай актуальним для сучасної людини, яка переживає складні моменти остраху перед невідомістю, масової соціальної міграції, трагічних розлучень, безгрішшя тощо, які є неоднорідними за віком, досвідом, віросповіданням, фінансовими можливостями. Тому варто відзначити наукову винахідливість дисертантки, яка взяла на себе відповідальність дослідити ресурси і чинники психологічного благополуччя особистості.

Дуже цікавим є контекст вивчення особистісних ресурсів психологічного благополуччя, адже саме можливість їх правильного і вчасного використання зумовлюють можливість справлятися зі складними життєвими ситуаціями. Якщо чинники пояснюють детермінаційно-наслідкову природу психологічного явища, то ресурси як психологічне

явище пояснюють внутрішні та зовнішні змінні, які сприяють психологічній стійкості в стресогенних ситуаціях. І це дуже важливо, адже в такому дослідницькому просторі загальної логіки дослідження, дисертантка досить вміло виокремлює психологічні моменти теоретичного обґрунтування та емпіричного дослідження чинників та ресурсів психологічного благополуччя особистості.

Вивчення тексту дисертації Каргіної Наталії Вікторівни, автореферату, опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що рецензована робота є результатом реального дослідження авторкою проблеми психологічного благополуччя особистості. Авторка конкретизує об'єкт, предмет і мету дослідження, які відображають логіку теоретичного та експериментального розділів дисертації. Методологічні засади відповідають його предметному спрямуванню. Використана теоретична база повною мірою забезпечує висвітлення проблематики та можливість вирішення дослідницьких завдань.

Зокрема як логічно правомірне і позначене новизною варто відзначити таке положення, за яким психологічне благополуччя розглядається як складне психічне утворення, яке проявляється у переживанні змістовної наповненості та цінності життя, відчутті задоволення життям та собою, досягненні актуальних мотивів і потреб особистості у перспективі соціально-значущої мети та позитивній оцінці власного існування. Тому варто відзначити, що саме розгортання зазначеного положення й уможливило досягнення новизни і теоретико-практичної значущості роботи, а саме: виявлено та описано структурну основу психологічного благополуччя, яку складають: психофізичний, емоційний, поведінковий, екзистенційний, світоглядний, ціннісний, соціально-економічний, етнокulturологічний, когнітивний та вольовий компоненти; емпірично виокремлено та описано типи осіб, які різняться за рівнем психологічного благополуччя; показано індивідуальну варіативність чинників та ресурсів психологічного благополуччя людини; встановлено, що чинниками психологічного

благополуччя виступають фаталістичне теперішнє, інтелект, довірливість, саморозуміння, свідомість, радикалізм, залученість, відповідальність, зрозумілість та ін.; визначено ресурси психологічного благополуччя, серед яких є часова перспектива, самодостатність, віра в справедливий світ, довіра, екзистенційна сповненість, почуття зв'язності, ідентичність, смисложиттєві орієнтації, оптимізм, життєстійкість, самоконтроль тощо.

Потрібно відзначити правильність структурування роботи. Також присутнє відображення дослідницької спрямованості у науковій новизні, практичній значущості, загальних висновках: дослідницькі гіпотези перевірено, а висунуті завдання – реалізовано.

У теоретичному розділі дослідження (перший розділ – «Теоретико-методологічні основи дослідження ресурсів та чинників психологічного благополуччя особистості») здійснено теоретико-методологічний аналіз наукових джерел, що характеризують історичні, філософські, культурологічні, соціологічні та психологічні витоки вивчення психологічного благополуччя; проведено аналіз психологічних підходів та напрямків дослідження проблеми психологічного благополуччя особистості; встановлено чинники та ресурси психологічного благополуччя, виділено та описано покомпонентний склад показників, що становлять структуру цього феномену; визначено якості особистості, що супроводжують прояви психологічного благополуччя.

Наталія Вікторівна зазначає, про витоки поняття психологічного благополуччя особистості у двох ключових підходах: гедоністичному та евдемоністичному. Дисертантка акцентує увагу на тому, що природу та показники психологічного благополуччя можна розглядати з об'єктивної (психологія здоров'я), суб'єктивної та психологічної (особистісний підхід), а також з точки зору евдемоністичного, гедоністичного, інтеграційного, суб'єкт-середовищного та аксіологічного підходів. В свою чергу, узагальнення відомостей про психологічне благополуччя дає підґрунтя визначити його складне психічне утворення, яке детерміновано системою

власних цінностей та переконань, проявляється у відчутті задоволення життям та собою, досягненні актуальних мотивів і потреб особистості у перспективі соціально-значущої мети та позитивній оцінці свого існування.

Результатом теоретичного аналізу виступило виокремлення таких компонентів в структурі психологічного благополуччя як психофізичний, соціально-економічний, етнокультурологічний, екзистенційний, світоглядний, ціннісний, емоційний, поведінковий, когнітивний та вольовий.

Теоретичний аналіз дисертаційного дослідження завершується положенням, де авторкою зазначається, що чинниками психологічного благополуччя виступають зовнішні та внутрішні, об'єктивні та суб'єктивні, соціально-економічні, генетичні, культурологічні, екзистенційні, світоглядні, ціннісні, емоційні, поведінкові, когнітивні та вольові. У якості ресурсів психологічного благополуччя переважно зазначаються самоефективність, суб'єктивна вітальність, самоконтроль, життєстійкість, оптимізм, часова перспектива, самодостатність, почуття зв'язності та багато інших. До екзистенційних ресурсів психологічного благополуччя відносяться самотрансценденція, самодистанціювання, екзистенція, персональність, свобода, відповідальність, самодостатність, осмисленість життям, віра, життєстійкість, час та довіра.

Другий і третій розділи дисертаційного дослідження («Організаційно-методичні основи дослідження ресурсів та чинників психологічного благополуччя» та «Результати емпіричного дослідження ресурсів та чинників психологічного благополуччя особистості») засвідчили безумовну практичну значущість дослідження. Зокрема, дисертантка розробила програму і процедуру емпіричного дослідження проблеми, обґрунтувала репрезентативність вибірки та вибір супутніх методик, що застосовані в цьому дослідженні; створення комплексу психодіагностичних методик, що є відповідними предмету, меті та завданням дослідження.

Наголошуючи на дефіцит психодіагностичного інструментарію з вивчення психологічного благополуччя особистості, було створено авторську

методику, спрямовану на виявлення особливостей психологічного благополуччя: «Діагностика психологічного благополуччя особистості» (ДІБО). Дослідницею послідовно і грамотно реалізовано процедури перевірки валідності та надійності опитувальника. Авторська методика сприяє широкому вивченню таких сторін феномену, як її компонентний зміст, ціннісно-орієнтована наповненість, типологічні характеристики, що розкриває практичне значення та доцільність задіяних засобів психодіагностики. Вважаємо ще серйозним здобутком презентованої наукової праці.

Ще раз слід підкреслити, що імponує формат структурування та викладу основних розділів дисертації. Так уже у 3-му розділі, викладені результати емпіричного дослідження, спрямованого на пошук співвідношення психологічного благополуччя із широким спектром рис особистості, на пошук взаємозв'язків між ними, психологічних характеристик осіб, які відрізняються за рівнем переживання психологічного благополуччя та визначення чинників та ресурсів психологічного благополуччя.

Загалом, слід зазначити, що проведення емпіричного дослідження психологічного благополуччя особистості на підставі кореляційного аналізу, показало наявність значущих додатних зв'язків, (переважно на 1% рівні), дозволило виділити параметри, які визначають психологічно благополучну особу. Числове вираження зв'язків між індексами психологічного благополуччя та особистісних рис, задоволеністю життям, ідентичністю, вірою в справедливий світ, щастям, рефлексивністю, самоефективністю, життєстійкістю, самодостатністю, часовою перспективою, суб'єктивною вітальністю, почуттям зв'язності, довірою, екзистенційною сповненістю, смисложиттєвими орієнтаціями, оптимізмом сприяло виокремленню індикаторів, притаманних психологічно благополучній особистості, та особливостей психологічного благополуччя при прояві певних властивостей.

Дослідницею встановлено від'ємні взаємозв'язки показників

психологічного благополуччя з підозрілістю, наївністю, тривожністю, кортикальною жвавістю, з показником негативне минуле, песимізмом та дифузним стилем ідентичності.

Для пошуку ресурсів психологічного благополуччя використовувалася бесіда, контент-аналіз творів та кластерний аналіз. Під час бесіди з респондентами було встановлено, що ресурси та чинники вирізняються своєю складністю, ємністю та багатогранністю. Те, що для людини сьогодні слугує ресурсом, з часом може стати чинником її психологічного благополуччя та навпаки. Дані кількісної обробки контент-аналізу засвідчують, що поняття «ресурси психологічного благополуччя» є неоднозначним, про що свідчить велика кількість еквівалентних категорій та дає нові ідеї для розроблення понятійного апарату даного феномену.

Кластерний аналіз дав змогу дисертанці виявити зв'язки між об'єктами, що вивчаються, побачити місце окремих параметрів психологічного благополуччя в системі психологічних характеристик особистості, її ціннісно-сміслової сфери. В свою чергу, отримані дані дають досить цінну та розгорнуту інформацію щодо можливих шляхів формування психологічно благополучного потенціалу людини через виховання у неї певного світогляду, культурологічних та етнічних уподобань, життєвих цінностей, духовних основ, установок та інтересів, які, водночас, є її ресурсами.

Для пошуку чинників психологічного благополуччя використовувався множинний регресійний аналіз. Встановлено, що провідними чинниками психологічного благополуччя особистості є фаталістичне теперішнє, рефлексивність, щастя, самоефективність, суб'єктивна вітальність, інтелект, довірливість, саморозуміння, свідомість, радикалізм, задоволеність життям, залученість, відповідальність, зрозумілість.

Використання якісного аналізу даних дозволило згрупувати обстежених за рівнем психологічного благополуччя, що дало можливість вивчити психологічні особливості даних осіб. За результатами якісного аналізу, встановлено, що представники групи з високим рівнем переживання

психологічного благополуччя, на відміну від осіб з низьким його рівнем, мають значно вищий рівень самодостатності, оптимізму, життєстійкості, почуття зв'язності, відповідальності, свободи, самотрансценденції, самодистанціювання, рефлексивності, екзистенційної наповненості, щастя, задоволеності життям, самоефективності, суб'єктивної вітальності, ідентичності, часової перспективи, вони сміливіші та ініціативніші в соціальних контактах, у них переважає адекватна самооцінка, довіра та віра в справедливий світ. Вони характеризуються: прагненням до гедоністичного теперішнього, вмінням планувати власну діяльність, орієнтуванням на позитивне майбутнє, самоповагою, вірою в себе та свій потенціал, відкритістю, інтелектуальними здібностями, емоційною стабільністю, самоконтролем, незалежністю, самостійністю, впевненістю у власних силах, сміливістю тощо.

У завершенні мусимо наголосити, що таке ретельно проведене дослідження, безперечно, підсилює його як науково-теоретичну, так й практичну значущість. Наукові положення та результати емпіричного дослідження пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних заходах. Обґрунтовані автором положення і рекомендації впроваджені у вищих навчальних закладах.

Завважаючи ґрунтовність організації емпіричної частини дослідження, здійснені в роботі висновки можна вважати цілком правомірними.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

В той же час, оцінюючи дисертаційну роботу в цілому позитивно, доцільно висловити деякі зауваження та побажання:

1. Осягаючи історико-генетичний фундамент проблеми психологічного благополуччя, авторка послідовно відображає взаємозв'язок і взаємодію різних підходів загальнонаукової й конкретнонаукової методології до вивчення порушеної проблеми від системного, ресурсного, синергетичного, аксіологічного, антропологічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного. На нашу думку, не заслужено осторонь залишився

акмеологічний підхід, у якому як не найкраще синтезовані ідеї самореалізації і самоудосконалення, що є одними з базових ознак психологічного благополуччя.

2. У роботі заявлено про розширення і доповнення поняття психологічного благополуччя (наукова новизна). У контексті доповнення його розуміння доречно було б вказати на таке розрізнення між досліджуваним феноменом і таким станом як загроза втрати ресурсу, тобто йдеться про суб'єктивне відчуття безпеки, де саме ресурси відображають як людина ставиться до стресорів, переживання станів тривожності, ризиків і контрзаходів. На нашу думку, про це розрізнення варто було б згадати у розділі 2, з метою більш чіткого окреслення меж досліджуваного явища.

3. Здійснюючи аналіз результатів емпіричного етапу дослідження, авторка працює з вибіркою вікової категорії 16-24 роки. Чому обрано саме цей віковий діапазон? Вважаємо, що розширення вікового діапазону через включення в порівняльну вісь реципієнтів віком старше 25 років тільки збагатило б уявлення про зміст психологічного благополуччя. Пропонуємо дисертантці в майбутньому врахувати цей напрям дослідження. Також при характеристиці вибірки не повідомляється кількість випробовуваних чоловічої та жіночої статі. Чи враховувався чинник статі при аналізі даних?

Однак, попри висловлені зауваження та побажання, потрібно зазначити, що дисертаційне дослідження Каргіної Наталії Вікторівни «Ресурси та чинники психологічного благополуччя особистості» є цілісним і завершеним, відповідає усім вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Доктор психологічних наук,
професор, декан факультету
психології та соціології
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Ж.П.Вірна

11 12 18
Васильчук А.С.